

قانون اساسی ایران ۱۳۲۴

قانون اساسی ایران

شیر و خورشید
مصوب ۱۳۲۴ هجری قمری
(مطابق با ۱۲۸۵ هجری شمسی و ۱۹۰۶ میلادی)
و متمم های آن قانون اساسی
مورخ ۱۴ جمادی الاخره سال ۱۳۲۴ ه.ق.

در تشکیل مجلس

اصل اول - مجلس شورای ملی بموجب فرمان معدلت بنیان مورخه چهاردهم جمادی الاخره ۱۳۲۴ موسس و مقرر است .

اصل دوم - مجلس شورای ملی نماینده قاطبه اهالی مملکت ایران است که در امور معاشی و سیاسی وطن خود مشارکت دارند.

اصل سوم - مجلس شورای ملی مرکب است از اعضائی که در طهران و ایالات انتخاب میشوند و محل انعقاد آن در طهران است .

***اصل چهارم** - عده نمایندگان مجلس شورای ملی برای پایتخت و شهرستان ها دویست نفر خواهد بود و پس از هر دهسال در صورت ازدیاد جمعیت کشور در هر حوزه انتخابیه طبق آمار رسمی بنسبت هر یکصد هزار، یکنفر اضافه خواهد شد . حوزه بندی بموجب قانون علیحده بعمل خواهد آمد.

* [پنج اصل (چهارم - پنجم - ششم - هفتم - هشتم) در جلسه روز پنجشنبه ۲۶ اردیبهشت ماه ۱۳۳۶ شمسی به تصویب مجلس واحد که طبق قسمت اخیر اصل الحاقی به متمم قانون اساسی از مجلس سنا و شورای ملی تشکیل شده بود رسیده است:

اصل چهارم (منسوخ): عده انتخاب شوندها بموجب انتخاب نامه علیحده از برای طهران و ایالات فعلا یکصد و شصت و دو نفر معین شده است و برحسب ضرورت عده مزبوره تزیاد تواند یافت الی دویست نفر .

اصل پنجم (منسوخ): منتخبین از برای دو سال تمام انتخاب می شوند و ابتداء این مدت از روزی است که منتخبین ولایات تماماً در تهران حاضر خواهند شد . پس از انقضاء مدت دو سال باید نمایندگان مجدداً انتخاب شوند و مردم مختارند هر یک از منتخبین سابق را که بخواهند و از آنها راضی باشند دوباره انتخاب کنند .

اصل ششم (منسوخ): منتخبین طهران لای الحضور حق انعقاد مجلس را داشته مشغول مباحثه و مذاکره می شوند رای ایشان در مدت غیبت منتخبین ولایات به اکثریت مناط اعتبار و اجراء است .

اصل هفتم (منسوخ): (درموقع شروع به مذاکرات باید اقلاً دو ثلث از اعضاء مجلس حاضر باشند و هنگام تحویل رای سه ربع از اعضاء باید حاضر بوده و اکثریت آراء وقتی حاصل می شود که بیش از نصف حضار مجلس رای بدهند .

اصل هشتم (منسوخ): مدت تعطیل و زمان اشتغال مجلس شورای ملی برطبق نظامنامه داخلی مجلس بتشخیص خود مجلس است و پس از تعطیل تابستان باید مجلس از چهاردهم میزان که مطابق جشن افتتاح اول مجلس است مفتوح و مشغول کار شود].

***اصل پنجم**: دوره نمایندگی مجلس شورای ملی چهارسال تمام است و شامل دوره نوزدهم نیز می باشد . قبل از انقضاء مدت باید انتخابات طبق قانون تجدید شود . ابتدای هر دوره از تاریخ تصویب اعتبارنامه بیش از نصب نمایندگان خواهد بود . تجدید انتخاب نمایندگان سابق بلامانع است .

***اصل ششم**: پس از آن که دو ثلث نمایندگان مجلس شورای ملی در پایتخت حاضر شدند مجلس منعقد می شود .

***اصل هفتم**: مجلس می تواند با هر عده ای که در جلسه حاضر باشد مذاکرات را شروع نماید لکن برای اخذ رأی حضور بیش از نصف نمایندگان حاضر در مرکز لازم است و اکثریت آراء وقتی حاصل میشود که بیش از نصف حضار در جلسه به رد یا قبول موضوع رأی بدهند .

***اصل هشتم**: مدت تعطیل و زمان اشتغال مجلس شورای ملی برطبق نظامنامه داخلی مجلس به تشخیص خود مجلس است و پس از تعطیل تابستان باید مجلس از چهاردهم میزان که مطابق جشن افتتاح اول مجلس است مفتوح و مشغول کار شود .

اصل نهم -مجلس شوراي ملي در مواقع تعطيل فوق العاده منعقد تواند شد.

اصل دهم -در موقع افتتاح مجلس خطابه اي به حضور همایوني عرض کرده به جواب خطابه از طرف قرين الشرف ملوکانه سرافراز و مباهي مي شود .

اصل يازدهم :اعضاء مجلس بدو که داخل مجلس مي شوند بايد به ترتيب ذيل قسم خورده و قسم نامه را امضاء نمايند .

صورت قسم نامه

ما اشخاصي که در ذيل امضاء کرده ايم خداوند را به شهادت مي طلبيم و به قرآن قسم ياد مي کنيم مادام که حقوق مجلس و مجلسيان مطابق اين نظامنامه محفوظ و مجري است تکاليفي را که به ما رجوع شده است. مهما امکن با کمال راستي و درستي و جد و جهد انجام بدهيم و نسبت به اعليحضرت شاهنشاه متبوع عادل مفخم خودمان صديق و راستگو باشيم و به اساس سلطنت و حقوق ملت خيانت ننمائيم و هيچ منظوري نداشته باشيم جز فوائد و مصالح دولت و ملت ايران .

اصل دوازدهم :به هيچ عنوان و به هيچ دست آويز کسي بدون اطلاع تصويب مجلس شوراي ملي حق ندارد متعرض اعضاي آن بشود اگر احيانا يکي از اعضا علناً مرتکب جنحه و جنايتي شود و در حين ارتکاب جنايت دستگير گردد باز بايد اجرائي سياست در باره او با استحضار مجلس باشد .

اصل سيزدهم :مذاکرات مجلس شوراي ملي از براي آن که نتيجه آنها به موقع اجراء گذارده تواند شد بايد علني باشد روزنامه نويس و تماشاچي مطابق نظامنامه داخلي مجلس حق حضور و استماع دارند بدون اين که حق نطق داشته باشند تمام مذاکرات مجلس را روزنامه جات مي توانند به طبع برسانند بدون تحريف و تغيير معني تا عامه ناس از مباحث مذاکره و تفصيل گزارشات مطلع شوند هرکس صلاح انديشي در نظر داشته باشد در روزنامه عمومي برنگارد تا هيچ امري از امور در پرده و بر هيچکس مستور نماند لهذا عموم روزنامه جات مادامي که مندرجات آنها مخل اصلي از اصول اساسيه دولت و ملت نباشد مجاز و مختارند که مطالب مفيده عام المنفعه را همچنان مذاکرات مجلس و صلاح انديشي خلق را بر آن مذاکرات به طبع رسانيده منتشر نمايند و اگر کسي در روزنامه جات و مطبوعات برخلاف آنچه ذکر شد و به اغراض شخصي چيزي طبع نمايد يا تهمت و افتراء بزند قانوناً مورد استنطاق و محاکمه و مجازات خواهد شد.

اصل چهاردهم :مجلس شوراي ملي بموجب نظامنامه عليحده موسوم به نظامنامه داخلي امور شخصي خود را از قبيل انتخاب رئيس و نواب رئيس و منشيان و ساير اجزاء و ترتيب مذاکرات و شعب و غيره منظم و مرتب خواهد کرد.

در وظائف مجلس و حدود و حقوق آن

اصل پانزدهم :مجلس شوراي ملي حق دارد در عموم مسائل آنچه را صلاح ملک و ملت ميداند پس از مذاکره و مذاقه از روي راستي و درستي عنوان کرده با رعايت اکثريت آراء درکمال امنيت و اطمينان با تصويب مجلس سنا به توسط شخص اول دولت به عرض برساند که به صحه همایوني موشح و به موقع اجراء گذارده شود .

اصل شانزدهم :کليه قوانيني که براي تشييد مباني دولت و سلطنت و انتظام امور مملکتی و اساس وزارتخانه ها لازم است بايد به تصويب مجلس شوراي ملي برسد .

اصل هفدهم :لوائح لازمه را در ايجاد قانوني يا تغيير و تکميل و نسخ قوانين موجوده مجلس شوراي ملي در مواقع لازم حاضر مي نمايد که با تصويب مجلس سنا به صحه همایوني رسانده به موقع اجراء گذارده شود.

اصل هيچدهم :تسويه امور ماليه جرح و تعديل بودجه تغيير در وضع ماليات ها و رد و قبول عوارض و فروعات همچنان مميزي هاي جديده که از طرف دولت اقدام خواهد شد به تصويب مجلس خواهند بود.

اصل نوزدهم :مجلس حق دارد براي اصلاح امور مالياتي و تسهيل روابط حکومتي در تقسيم ايالات و ممالک ايران و تحديد

حکومت ها پس از تصویب مجلس سنا اجرای آرای مصوبه را از اولیای دولت بخواهد.

اصل بیستم: بودجه هریک از وزارتخانه ها باید در نیمه آخر هر سال از برای سال دیگر تمام شده پانزده روز قبل از عید نوروز حاضر باشد.

اصل بیست و یکم: هرگاه در قوانین اساسی وزارتخانه ها قانونی جدید یا تغییر و نسخ قوانین مقرر شده لازم شود با تصویب مجلس شورای ملی صورت خواهد گرفت. اعم از اینکه لزوم آن امور از مجلس عنوان یا از طرف وزراء مسئول اظهار شده باشد.

اصل بیست و دویم: مواردی که قسمتی از عایدات یا دارائی دولت و مملکت منتقل یا فروخته می شود یا تغییری در حدود و ثغور مملکت لزوم پیدا می کند به تصویب مجلس شورای ملی خواهد بود.

اصل بیست و سیم: بدون تصویب شورای ملی امتیاز تشکیل کمپانی و شرکت های عمومی از هر قبیل و به هر عنوان از طرف دولت داده نخواهد شد.

اصل بیست و چهارم: بستن عهدنامه و مقاوله نامه ها اعطای امتیازات (انحصار) تجارتي و صنعتی و فلاحتی و غیره اعم از این که طرف داخله باشد یا خارجه باید به تصویب مجلس شورای ملی برسد به استثنای عهدنامه هایی که استتار آنها اصلاح دولت و ملت باشد.

اصل بیست و پنجم: استقراض دولتی بهر عنوان که باشد خواه از داخله خواه از خارجه با اطلاع و تصویب مجلس شورای ملی خواهد شد.

اصل بیست و ششم: ساختن راه های آهن یا شوسه خواه به خرج دولت خواه به خرج شرکت و کمپانی اعم از داخله و خارجه منوط به تصویب مجلس شورای ملی است.

اصل بیست و هفتم: مجلس در هر جا نقضی در قوانین و یا مسامحه در اجرای آن ملاحظه کند به وزیر مسئول در آن کار اخطار خواهد کرد و وزیر مزبور باید توضیحات لازمه را بدهد.

اصل بیست و هشتم: هرگاه وزیری برخلاف یکی از قوانین موضوعه که به صحه همایونی رسیده اند به اشتباه کاری احکام کتبی یا شفاهی از پیشگاه مقدس ملوکانه صادر نماید و مستمسک مساهله و عدم مواظبت خود قرار دهد به حکم قانون مسئول ذات مقدس همایون خواهد بود.

اصل بیست و نهم: هر وزیری که در امری از امور مطابق قوانینی که به صحه همایونی رسیده است از عهده جواب بر نیاید و معلوم شود که نقض قانون و تخلف از حدود مقرر کرده است مجلس عزل او را از پیشگاه همایونی مستدعی خواهد شد و بعد از وضوح خیانت در محکمه عدلیه دیگر به خدمت دولتی منصوب نخواهد شد.

اصل سی ام: مجلس شورای ملی حق دارد مستقیماً هر وقت لازم بداند عریضه ای به توسط هیأتی که مرکب از رئیس و شش نفر از اعضاء که طبقات ششگانه انتخاب کنند به عرض پیشگاه مقدس ملوکانه برساند وقت شرفیابی را باید به توسط وزیر دربار از حضور مبارک استیذان نمود.

اصل سی و یکم: وزراء حق دارند در اجلاسات مجلس شورای ملی حاضر شده و در جایی که برای آنها مقرر است نشسته مذاکرات مجلس را بشنوند و اگر لازم دانستند از رئیس مجلس اجازه نطق خواسته توضیحات لازمه را از برای مذاکره و مذاقه امور بدهند.

در اظهار مطالب به مجلس شورای ملی

اصل سي و دوم: هرکس از افراد ناس مي تواند عرضحال يا ايرادات يا شکايات خود را کتبا به دفترخانه عرايض مجلس عرضه بدارد اگر مطلب راجع به خود مجلس باشد جواب کافي به او خواهد داد و چنانچه مطلب راجع به يکي از وزارتخانه ها است بدان وزارتخانه خواهد فرستاد که رسيدگي نمايند و جواب مکفي بدهند .

اصل سي و سيم: قوانين جديده که محل حاجت باشد در وزارتخانه هاي مسئول انشاء و تنقيح يافته به توسط وزراء مسئول يا از طرف صدراعظم به مجلس شوراي ملي اظهار خواهد شد و پس از تصويب به صحنه همايوني موشح گشته به موقع اجرا گذاشته مي شود .

اصل سي و چهارم: رئيس مجلس مي تواند برحسب لزوم شخصا يا به خواهش ده نفر از اعضاء مجلس يا وزيري اجلاسي محرمانه بدون حضور روزنامه نويس و تماشاچي يا انجمني محرمانه مرکب از عده منتخبی از اعضاء مجلس تشکیل بدهد که ساير اعضاء مجلس حق حضور در آن نداشته باشند ليکن نتيجه مذاکرات انجمن محرمانه وقتي مجري تواند شد که در مجلس محرمانه با حضور سه ربع از منتخبين مطرح مذاکره شده به اکثریت آراء قبول شود اگر مطلب در مذاکرات انجمن محرمانه قبول نشد در مجلس عنوان نخواهد شد و مسکوت عنه خواهد ماند .

اصل سي و پنجم: اگر مجلس محرمانه به تقاضاي رئيس مجلس بوده است حق دارد هر مقدار از مذاکرات را که صلاح بداند به اطلاع عموم برساند لکن اگر مجلس محرمانه به تقاضاي وزيري بوده است افشاي مذاکرات موقوف به اجازه آن وزير است .

اصل سي و ششم: هر یک از وزراء مي تواند مطلبي را که به مجلس اظهار کرده در هر درجه از مباحثه که باشد استرداد کند مگر اين که اظهار ايشان به تقاضاي مجلس بوده باشد در اين صورت استرداد مطلب موقوف به موافقت مجلس است .

اصل سي و هفتم: هرگاه لايحه وزيري در مجلس موقع قبول نياقت منظم به ملاحظات مجلس عودت داده مي شود وزير مسئول پس از رد يا قبول ايرادات مجلس مي تواند لايحه مزبوره را درثاني به مجلس اظهار بدارد .

اصل سي و هشتم: اعضاي مجلس شوراي ملي بايد رد يا قبول مطالب را صريح و واضح اظهار بدارند و احدي حق ندارد ايشان را تحريض يا تهديد در دادن راي خود نمايد اظهار رد و قبول اعضاي مجلس بايد به قسمي باشد که روزنامه نويس و تماشاچي هم بتوانند ادراک کند يعني بايد آن اظهار به علامات ظاهري باشد از قبيل اوراق کبود و سفيد و امثال آن .

عنوان مطالب از طرف مجلس

اصل سي و نهم: هر وقت مطلبي از طرف يکي از اعضاي مجلس عنوان شود فقط وقتي مطرح مذاکره خواهد شد که اقلا پانزده نفر از اعضاي مجلس آن مذاکره مطلب را تصويب نمايند در اين صورت آن عنوان کتبا به رئيس مجلس تقديم مي شود رئيس مجلس حق دارد که آن لايحه را بدو در انجمن تحقيق مطرح مذاکره قرار بدهد .

اصل چهلم: در موقع مذاکره و مذاقه لايحه مذکوره در اصل سي و نهم چه در مجلس و چه در انجمن تحقيق اگر لايحه مزبور راجع به يکي از وزراء مسئول باشد مجلس بايد به وزير مسئول اطلاع داده که اگر بشود شخصا و الا معاون او به مجلس حاضر شده مذاکرات در حضور وزير يا معاون او بشود سواد لايحه و منضمات آن را بايد قبل از وقت از ده روز الي یک ماه به استثناء مطالب فوري از براي وزير مسئول فرستاده باشند همچنان روز مذاکره بايد قبل از وقت معلوم باشد پس از مذاقه مطلب با حضور وزير مسئول در صورت تصويب مجلس به اکثریت آراء رسماً لايحه نگاشته به وزير مسئول داده خواهد شد که اقدامات مقتضيه را معمول دارد .

اصل چهلم و يکم: هرگاه وزير مسئول در مطلب معنون از طرف مجلس به مصلحتي همراه نشد بايد معاذير خود را توجيه و مجلس را متقاعد کند .

اصل چهلم و دويم: در هر امري که مجلس شوراي ملي از وزير مسؤلي توضيح بخواهد آن وزير ناگزير از جوابست و اين جواب نبايد بدون عذر موجه و بيرون از اندازه اقتضاء به عهده تاخير بيافتد مگر مطالب محرمانه که مستور بودن آن در

مدت معیني صلاح دولت و ملت باشد ولي بعد از انقضاء مدت معین وزیر مسئول مکلف است که همان مطلب را در مجلس ابراز نماید .

در شرایط تشکیل مجلس سنا

اصل چهل و سوم: مجلس دیگری بعنوان سنا مرکب از شصت نفر اعضاء تشکیل مي يابد که اجلاس آن بعد از تشکیل مقارن اجلاس مجلس شوراي ملي خواهد بود .

اصل چهل و چهارم: نظامنامه هاي مجلس سنا باید به تصویب مجلس شوراي ملي برسد .

اصل چهل و پنجم: اعضاءي این مجلس از اشخاص خبير و بصير و متدين محترم مملکت منتخب مي شوند سي نفر از طرف قرین الشرف اعلیحضرت همایوني استقرار مي يابند پانزده نفر از اهالي طهران پانزده نفر از اهالي ولايات و سي نفر از طرف ملت پانزده نفر به انتخاب اهالي طهران پانزده نفر به انتخاب اهالي ولايات .

اصل چهل و ششم: پس از انعقاد سنا تمام امور باید به تصویب هر دو مجلس باشد اگر آن امور در سنا یا از طرف هیات وزراء عنوان شده باشد باید اول در مجلس سنا تنقیح و تصحیح شده به اکثریت آراء قبول و بعد به تصویب مجلس شوراي ملي برسند ولي اموري که در مجلس شوراي ملي عنوان مي شود برعکس از این مجلس به مجلس سنا خواهد رفت مگر امور ماليه که مخصوص به مجلس شوراي ملي خواهد بود و قرارداد مجلس در امور مذکوره باطلاع مجلس سنا خواهد رسید که مجلس مزبور ملاحظات خود را به مجلس ملي اظهار نماید وليکن مجلس ملي مختار است ملاحظات مجلس سنا را بعد از مذاقه لازمه قبول یا رد نماید .

اصل چهل و هفتم: مادام که مجلس سنا منعقد نشده فقط امور بعد از تصویب مجلس شوراي ملي بصرحه همایوني موشح و بموقع اجرا گذارده خواهد شد .

***اصل چهل و هشتم:** اعلیحضرت همایون شاهنشاهي مي تواند هریک از مجلس شوراي ملي و مجلس سنا را جداگانه و یا هر دو مجلس را در آن واحد منحل نماید .

***[این اصل به موجب تصمیم مجلس موسسان مورخ ۱۸ اردیبهشت ماه ۱۳۲۸ (که در متن قرار داده شده) فسخ شده است:**
اصل چهل و هشتم (منسوخ): هرگاه مطلبي که از طرف وزيري پس از تنقیح و تصحیح در مجلس سنا به مجلس شوراي ملي رجوع مي شود قبول نیافت در صورت اهمیت مجلس ثالثي مرکب از اعضاءي مجلس سنا و مجلس شوراي ملي به حکم انتخاب اعضاءي دو مجلس و بالسويه تشکیل یافته در ماده متنازع فيها رسیدگی مي کند نتیجه راي این مجلس را در شوراي ملي قرائت مي کند اگر موافقت دست داد فبها و الا شرح مطلب را به عرض حضور ملوکانه مي رسانند هرگاه راي مجلس شوراي ملي را تصدیق فرمودند مجري مي شود و اگر تصدیق فرمودند امر به تجدید مذاکره و مذاقه خواهند فرمود و اگر باز اتفاق آراء حاصل نشد و مجلس سنا با اکثریت دو ثلث آراء انفصال مجلس شوراي ملي را تصویب نمودند و هیات وزراء هم جداگانه انفصال مجلس شوراي ملي را تصویب نمودند فرمان همایوني به انفصال مجلس شوراي ملي صادر مي شود و اعلیحضرت همایوني در همان فرمان حکم به تجدید انتخابات مي فرمایند و مردم حق خواهند داشت منتخبین سابق را مجدداً انتخاب کنند.]

در هر مورد که مجلس یا یکی از آنها به موجب فرمان همایوني منحل مي گردد باید در همان فرمان انحلال علت انحلال ذکر شده و امر به تجدید انتخابات نیز بشود .

انتخابات جدید در ظرف یک ماه از تاریخ صدور فرمان شروع شده و مجلس یا مجلسین جدید در ظرف سه ماه از تاریخ مزبور باید منعقد گردد .

مجلس جدید که پس از انحلال تشکیل مي شود براي یک دوره جدید خواهد بود نه براي بقیه دوره مجلس منحل شده .

مجلس یا مجلسین جدید را نمی توان مجدداً برای همان علت منحل نمود .

هرگاه در مورد طرح یا لایحه قانونی که دو دفعه از مجلسی به مجلس دیگر رجوع شده است بین مجلس سنا و مجلس شورای ملی توافق نظر حاصل نشود کمیسیون مختلطی مرکب از اعضای مجلسین که به عده مساوی از طرف هر یک از مجلسین انتخاب می شود تشکیل و در مورد اختلاف رسیدگی کرده گزارش خود را به مجلسین تقدیم می نماید - هرگاه مجلس سنا و مجلس شورای ملی گزارشی را که کمیسیون مختلط داده است تصویب نمودند قانون مزبور برای توشیح صحه ملوکانه ارسال می شود.

در صورتی که مجلسین در گزارش کمیسیون مختلط نیز توافق نظر حاصل نکردند مورد اختلاف به عرض ملوکانه می رسد هرگاه اعلیحضرت همایون شاهنشاهی نظر مجلس شورای ملی را تصویب فرمودند امر به اجراء می دهند و الا موضوع تا ششماه مسکوت مانده و عندالافتضاء ممکن است بعد از انقضای این مدت به عنوان طرح با لایحه جدیدی در یکی از مجلسین مطرح شود .

اصل ۴۸ و هریک از اصول دیگر قانون اساسی مورخ ۱۴ ذیقعدة الحرام ۱۳۲۴ قمری و متمم آن که مخالف مقررات این اصل است نسخ می شود .

اصل چهل و نهم: منتخبین جدید طهران باید بفاصله یکماه و منتخبین ولایات بفاصله سه ماه حاضر شوند و چون منتخبین دار الخلافه حاضر شدند مجلس افتتاح و مشغول کار خواهند شد لیکن در ماده متنازع فیها گفتگو نمی کنند تا منتخبین ولایات برسند هرگاه مجلس جدید پس از حضور تمام اعضاء یا اکثریت تام همان رأی سابق را امضاء کرد ذات مقدس همایونی آن رأی مجلس شورای ملی را تصویب فرموده امر به اجرا می فرماید. اصل پنجاهم: در هر دوره انتخابیه که عبارت از دو* سال است یک نوبت بیشتر امر بتجدید منتخبین نخواهد شد. اصل پنجاه و یکم: مقرر آنکه سلاطین اعقاب و اخلاف ما حفظ این حدود و اصول را که برای تشیید مبانی دولت و تاکید اساس سلطنت و نگهبانی دستگاه معدلت و آسایش برقرار و مجری فرمودیم وظیفه سلطنت خود دانسته در عهده شناسند .

في شهر ذیقعدة الحرام ۱۳۲۴

هو الله تعالی

این قوانین اساسی مجلس شورای ملی و مجلس سنا که حاوی پنجاه و یک اصل است صحیح است

چهاردهم شهر ذیقعدة ۱۳۲۴

محل صحه همایونی

امضاء ولیعهد و امضاء مشیرالدوله

*طبق اصل الحاقی به متمم قانون اساسی در سال ۱۳۳۶ مجلس واحد از مجلس سنا و شورای ملی تشکیل و اصول چهار و پنج و شش و هفت قانون اساسی و تفسیر مربوط به اصل هفتم و اصل هشتم قانون اساسی و اصل چهل و نه متمم قانون اساسی را اصلاح نمود و در اصل پنجم اصلاح شده مدت دوره انتخابیه چهار سال تعیین گردیده است .

متمم قانون اساسی

مورخ ۲۹ شعبان ۱۳۲۵ ه.ق.

بسم الله الرحمن الرحيم

اصولی که برای تکمیل قوانین اساسیه مشروطیت دولت علیه ایران بر قانون اساسی که در تاریخ چهاردهم شهر ذی القعدة الحرام یک هزار و سیصد و بیست و چهار به صحه مرحوم مغفور شاهنشاه سعید مظفرالدین شاه قاجار نورالله مضجعه موشح شده اضافه می شود از قرار ذیل است :

کلیات

اصل اول: مذهب رسمی ایران اسلام و طریقه حقه جعفریه اثنی عشریه است باید پادشاه ایران دارا و مروج این مذهب باشد.

اصل دوم: مجلس مقدس شورای ملی که به توجه و تایید حضرت امام عصر عجل الله فرجه و بذل مرحمت اعلیحضرت شاهنشاه اسلام خلدالله سلطانه و مراقبت حجج اسلامیه کثرالله امثالهم و عامه ملت ایران تاسیس شده است باید در هیچ عصری از اعصار مواد قانونیه آن مخالفتی با قواعد مقدسه اسلام و قوانین موضوعه حضرت خیرالانام صلی الله علیه و آله و سلم نداشته باشد و معین است که تشخیص مخالفت قوانین موضوعه با قواعد اسلامیه بر عهده علمای اعلام ادام الله برکات وجود هم بوده و هست لهذا رسماً مقرر است در هر عصری از اعصار هیاتی که کمتر از پنج نفر نباشد از مجتهدین و فقهای متدینین که مطلع از مقتضیات زمان هم باشند به این طریق که علمای اعلام و حجج اسلام مرجع تقلید شیعه اسامی بیست نفر از علماء که دارای صفات مذکوره باشند معرفی به مجلس شورای ملی بنمایند پنج نفر از آنها را یا بیشتر به مقتضای عصر اعضای مجلس شورای ملی بالاتفاق یا به حکم قرعه تعیین نموده به سمت عضویت بشناسند تا موادی که در مجلس عنوان می شود به دقت مذاکره و غور رسی نموده هر یک از آن مواد معنونه که مخالفت با قواعد مقدسه اسلام داشته باشد طرح ور د نمایند که عنوان قانونیت پیدا نکند و رأی این هیات علماء در این باب مطاع و بتبع خواهد بود و این ماده تا زمان ظهور حضرت حجة عصر عجل الله فرجه تغییر پذیر نخواهد بود.

اصل سیم: حدود مملکت ایران و ایالات و ولایات و بلوکات آن تغییر پذیر نیست مگر به موجب قانون.

اصل چهارم: پایتخت ایران طهران است.

اصل پنجم: الوان رسمی بیرق ایران سبز و سفید و سرخ و علامت شیرو خورشید است.

اصل ششم: جان و مال اتباع خارجه مقیمین خاک ایران مامون و محفوظ است مگر در مواردی که قوانین مملکتی استثناء می کند.

اصل هفتم: اساس مشروطیت جزء و کلاً تعطیل بردار نیست.

حقوق ملت ایران

اصل هشتم: اهالی مملکت ایران در مقابل قانون دولتی متساوی الحقوق خواهد بود.

اصل نهم: افراد مردم از حیث جان و مال و مسکن و شرف محفوظ و مصون از هر نوع تعرض هستند و متعرض احدی نمی توان شد مگر به حکم و ترتیبی که قوانین مملکت معین می نماید.

اصل دهم: غیر از مواقع ارتکاب جنحه و جنایات و تقصیرات عمده هیچکس را نمی توان فوراً دستگیر نمود مگر به حکم کتبی رئیس محکمه عدلیه برطبق قانون و در آن صورت نیز باید گناه مقصر فوراً یا منتهی در ظرف بیست و چهار ساعت به او اعلام و اشعار شود.

اصل یازدهم: هیچکس را نمی توان از محکمه ای که باید در باره او حکم کند منصرف کرده مجبوراً به محکمه دیگر رجوع دهند.

اصل دوازدهم: حکم و اجرای هیچ مجازاتی نمی شود مگر به موجب قانون.

اصل سیزدهم: منزل و خانه هرکس در حفظ و امان است در هیچ مسکنی قهراً نمی توان داخل شد مگر به حکم و ترتیبی که قانون مقرر نموده.

فصل چهاردهم: هیچیک از ایرانیان را نمی توان نفي داد یا منع از اقامت در محلي یا مجبور به اقامت محل معيني نمود مگر در مواردی که قانون تصریح می کند.

اصل پانزدهم: هیچ ملکی را از تصرف صاحب ملک نمی توان بیرون کرد مگر با مجوز شرعی و آن نیز پس از تعیین و تادیه قیمت عادلانه است .

اصل شانزدهم: ضبط املاک و اموال مردم به عنوان مجازات و سیاست ممنوع است مگر به حکم قانون .

اصل هفدهم: سلب تسلط مالکین و متصرفین از املاک و اموال متصرفه ایشان به هر عنوان که باشد ممنوع است مگر به حکم قانون.

اصل هیجدهم: تحصیل و تعلیم علوم و معارف و صنایع آزاد است مگر آنچه شرعاً ممنوع باشد.

اصل نوزدهم: تاسیس مدارس به مخارج دولتی و ملتی و تحصیل اجباری باید مطابق قانون وزارت علوم و معارف مقرر شود و تمام مدارس و مکاتب باید در تحت ریاست عالییه و مراقبت وزارت علوم و معارف باشد.

اصل بیستم: عامه مطبوعات غیر از کتب ضلال و مواد مضره به دین مبین آزاد و ممیزی در آنها ممنوع است ولی هرگاه چیزی مخالف قانون مطبوعات در آنها مشاهده شود نشردهنده یا نویسنده برطبق قانون مطبوعات مجازات می شود اگر نویسنده معروف و مقیم ایران باشد ناشر و طابع و موزع از تعرض مصون هستند.

اصل بیست و یکم: انجمن ها و اجتماعاتی که مولد فتنه دینی و دنیوی و مخل به نظم نباشند در تمام مملکت آزاد است ولی مجتمعی با خود اسلحه نداشته باشند و ترتیباتی را که قانون در این خصوص مقرر می کند باید متابعت نمایند . اجتماعات در شوارع و میدان های عمومی هم باید تابع قوانین نظمیه باشند .

اصل بیست و دویم: مراسلات پستی کلیه محفوظ و از ضبط و کشف مصون است مگر در مواردی که قانون استثناء می کند.

اصل بیست و سیم: افشاء یا توقیف مخابرات تلگرافی بدون اجازه صاحب تلگراف ممنوع است مگر در مواردی که قانون معین می کند .

اصل بیست و چهارم: اتباع خارجه می توانند قبول تبعیت ایران را بنمایند قبول و بقای آنها بر تبعیت و خلع آنها از تبعیت به موجب قانون جداگانه است .

اصل بیست و پنجم: تعرض به مامورین دیوانی در تقصیرات راجعه به مشاغل آنها محتاج به تحصیل اجازه نیست مگر در حق وزراء که رعایت قوانین مخصوصه در این باب باید بشود .

قوای مملکت

اصل بیست و ششم: قوای مملکت ناشی از ملت است طریقه استعمال آن قوا را قانون اساسی معین می نماید .

اصل بیست و هفتم: قوای مملکت به سه شعبه تجزیه می شود :

اول: قوه مقننه که مخصوص است به وضع و تهذیب قوانین و این قوه ناشی می شود از اعلیحضرت شاهنشاهی و مجلس شورای ملی و مجلس سنا و هریک از این سه منشاء حق انشاء قانون را دارد ولی استقرار آن موقوف است به عدم مخالفت با موازین شرعیه و تصویب مجلسین و توشیح به صحنه همایونی لکن وضع و تصویب قوانین راجعه به دخل و خرج مملکت از مختصات مجلس شورای ملی است . شرح و تفسیر قوانین از وظایف مختصه مجلس شورای ملی است .

دویم: قوه قضائیه و حکمیه که عبارتست از تمیز حقوق و این قوه مخصوص است به محاکم شرعیه در شریعات و به محاکم عدلیه در عرفیات .

سیم: قوه اجرائیه که مخصوص پادشاه است یعنی قوانین و احکام به توسط وزراء و مامورین دولت به نام نامی اعلیحضرت همایونی اجراء می شود به ترتیبی که قانون معین می کند.

اصل بیست و هشتم: قوای ثلاثه مزبوره همیشه از یکدیگر ممتاز و منفصل خواهد بود .

اصل بیست و نهم: منافع مخصوصه هر ایالت و ولایت و بلوک به تصویب انجمن های ایالتی و ولایتی به موجب قوانین مخصوصه آن مرتب و تسویه می شود.

حقوق اعضای مجلسین

اصل سی ام: وکلای مجلس شورای ملی و مجلس سنا از طرف تمام ملت وکالت دارند نه فقط از طرف طبقات مردم یا ایالات و ولایات و بلوکاتی که آنها را انتخاب نموده اند .

اصل سی و یکم: یک نفر نمی تواند در زمان واحد عضویت هر دو مجلس را دارا باشد .

اصل سی و دویم: چنان چه یکی از وکلا در ادارات دولتی موظفاً مستخدم بشود از عضویت مجلس منفصل می شود و مجدداً عضویت او در مجلس موقوف به استعفای از شغل دولتی و انتخاب از طرف ملت خواهد بود .

اصل سی و سیم: هریک از مجلسین حق تحقیق و تفحص در هر امری از امور مملکتی دارند .

اصل سی و چهارم: مذاکرات مجلس سنا در مدت انفصال مجلس شورای ملی بی نتیجه است .

حقوق سلطنت ایران

اصل سی و پنجم: سلطنت و دیعه ایست که به موجب الهی از طرف ملت به شخص پادشاه مفوض شده .

***اصل سی و ششم:** سلطنت مشروطه ایران از طرف ملت بوسیله مجلس موسسان به شخص اعلیحضرت شاهنشاه رضاشاه پهلوی تفویض شده و در اعقاب ذکور ایشان نسلاً بعد نسل برقرار خواهد بود .

***اصل سی و هفتم:** ولایت عهد با پسر بزرگتر پادشاه که مادرش ایرانی الاصل* باشد خواهد بود در صورتی که پادشاه اولاد ذکور نداشته باشد تعیین ولیعهد برحسب پیشنهاد شاه و تصویب مجلس شورای ملی به عمل خواهد آمد مشروط بر آنکه آن ولیعهد از خانواده قاجار نباشد ولی در هر موقعی که پسری برای پادشاه بوجود آید حقاً ولایت عهد با او خواهد بود .

*[اصول سه گانه ۳۶-۳۷-۳۸ متمم قانون اساسی به موجب ماده واحده مصوبه مجلس موسسان در تاریخ ۲۱ آذرماه ۱۳۰۴ شمسی که ذیلاً نقل می شود به شرح مندرج در متن اصلاح شده است.

«**ماده واحده** - مجلس موسسان سه اصل ۳۶ و ۳۷ و ۳۸ متمم قانون اساسی مصوبه بیست و یکم آذرماه ۱۳۰۴ را بجای سه اصل ۳۶ و ۳۷ و ۳۸ سابق متمم قانون اساسی قرار داده سه اصل مذکور سابق را ملغی می داند .»

سه اصل ملغی شده

اصل سی و ششم - سلطنت مشروطه ایران در شخص اعلیحضرت شاهنشاهی السلطان محمدعلی شاه قاجار ادام الله سلطنته و اعقاب ایشان نسلاً بعد نسل برقرار خواهد بود .

اصل سي و هفتم - ولایت عهد در صورت تعدد اولاد به پسر اکبر پادشاه که مادرش ایرانی الاصل و شاهزاده باشد میرسد و در صورتیکه برای پادشاه اولاد ذکور نباشد اکبر خاندان سلطنت با رعایت الاقرب فالاقرب به رتبه ولایت عهد نایل می شود و هرگاه در صورت مفروضه فوق اولاد ذکوری برای پادشاه به وجود آید حقاً ولایتعهد به او خواهد رسید .

اصل سي و هشتم - در موقع انتقال سلطنت ولیعهد وقتی می تواند شخصا امور سلطنت را متصدی شود که سن او به هیجده سال بالغ باشد چنان چه به این سن نرسیده باشد با تصویب هیات مجتمعه مجلس شورای ملی و مجلس سنا نایب السلطنه ای برای او انتخاب خواهد شد تا هیجده سالگی را بالغ شود .

*کلمه «ایرانی الاصل» مذکور در این اصل به موجب قانون مصوب ۱۴ آبان ۱۳۱۷ به شرح زیر تفسیر شده است :

ماده واحده - منظور از مادر ایرانی الاصل مذکور در اصل ۳۷ متمم قانون اساسی اعم است از مادری که مطابق شق دوم از ماده ۹۷۶ قانون مدنی دارای نسب ایرانی باشد یا مادری که قبل از عقد از دواج با پادشاه یا ولیعهد ایران به اقتضای مصالح عالی کشور به پیشنهاد دولت و تصویب مجلس شورای ملی به موجب فرمان پادشاه عصر صفت ایرانی به او اعطاء شده باشد.]

***اصل سي و هشتم** : در موقع انتقال سلطنت ولیعهد وقتی می تواند شخصا امور سلطنت را متصدی شود که دارای بیست سال تمام شمسی باشد. اگر به این سن نرسیده باشد شهبانو مادر ولیعهد بلافاصله امور نیابت سلطنت را به عهده خواهد گرفت مگر این که از طرف پادشاه شخص دیگر به عنوان نایب السلطنه تعیین شده باشد. نایب السلطنه شورای مرکب از نخست وزیر و روسای مجلسین و رئیس دیوان عالی کشور و چهار نفر از اشخاص خبیر و بصیر کشور با انتخاب خود تشکیل و وظائف سلطنت را طبق قانون اساسی با مشاوره آن شورا انجام خواهد داد تا ولیعهد بسن بیست سال تمام برسد. در صورت فوت یا کناره گیری نایب السلطنه شورای مزبور موقتا وظائف نیابت سلطنت را تا تعیین نایب السلطنه از طرف مجلسین از غیر خانواده قاجار انجام خواهد داد. از دواج شهبانو نایب السلطنه در حکم کناره گیری است .

*[اصول سه گانه - ۳۸ - ۴۱ - ۴۲ متمم قانون اساسی از طرف مجلس موسسان روز شنبه ۱۸ شهریور ۱۳۴۶ شمسی به شرح مندرج در متن اصلاح شده است. متن اصول منسوخه به شرح ذیل نقل می شود :

***اصل سي و هشتم منسوخ** - در موقع انتقال سلطنت ولیعهد وقتی می تواند شخصا امور سلطنت را متصدی شود که دارای بیست سال تمام شمسی باشد اگر به این سن نرسیده باشد نایب السلطنه ای از غیر خانواده قاجاریه از طرف مجلس شورای ملی انتخاب خواهد شد .

***اصل چهل و یکم منسوخ** - در موقع رحلت پادشاه مجلس شورای ملی و مجلس سنا لزوما منعقد خواهد شد و انعقاد مجلسین زیاده از ده روز بعد از فوت پادشاه نباید به تعویق بیافتد.]

اصل سي و نهم : هیچ پادشاهی بر تخت سلطنت نمی تواند جلوس کند مگر این که قبل از تاجگذاری در مجلس شورای ملی حاضر شود با حضور اعضای مجلس شورای ملی و مجلس سنا و هیات وزراء به قرار ذیل قسم یاد نماید :

من خداوند قادر متعال را گواه گرفته به کلام الله مجید و به آن چه نزد خدا محترم است قسم یاد می کنم که تمام هم خود را مصروف حفظ استقلال ایران نموده حدود مملکت و حقوق ملت را محفوظ و محروس بدارم قانون اساسی مشروطیت ایران را نگهبان و برطبق آن و قوانین مقرر سلطنت نمایم و در ترویج مذهب جعفری اثنی عشری سعی و کوشش نمایم و در تمام اعمال و افعال خداوند عز شانه را حاضر و ناظر دانسته منظوری جز سعادت و عظمت دولت و ملت ایران نداشته باشم و از خداوند مستعان در خدمت به ترقی ایران توفیق می طلبم و از ارواح طیبه اولیای اسلام استمداد می کنم.

اصل چهلم : همین طور شخصی که به نیابت سلطنت منتخب می شود نمی تواند متصدی این امر شود مگر این که قسم مزبور فوق را یاد نموده باشد .

***اصل چهل و یکم:** در موقع رحلت پادشاه طبق اصل ۳۸ عمل خواهد شد. در این مورد و همچنین در مورد انتقال سلطنت هرگاه نایب السلطنه به ترتیب مقرر در اصل مذکور معلوم نشده باشد از طرف مجلسین در جلسه فوق العاده مشترک نایب السلطنه ای از غیر خانواده قاجار انتخاب خواهد شد و تا انتخاب نایب السلطنه هیأتی مرکب از نخست وزیر و روسای مجلسین و رئیس دیوان عالی کشور و سه نفر از بین نخست وزیران سابق یا روسای سابق مجلسین به انتخاب هیأت دولت موقتا امور نیابت سلطنت را عهده دار خواهد شد .

نایب السلطنه ای که به ترتیب مذکور در این اصل و اصل ۳۸ عهده دار امور نیابت سلطنت می شود نیز باید طبق اصل ۳۹ سوگند یاد کند. هرکس به مقام نیابت سلطنت برسد از رسیدن به مقام سلطنت ممنوع است.

***اصل چهل و دوم:** در هر مورد که نایب السلطنه از طرف مجلسین انتخاب می شود انعقاد جلسه مشترک مجلسین بیش از ده روز نباید بتعویق بیافند .

هرگاه دوره نمایندگی نمایندگان هر دو مجلس و یا یکی از آنها منقضی شده باشد و نمایندگان جدید انتخاب نشده باشند نمایندگان سابق حاضر می شوند و مجلسین منعقد می گردد .

در صورت انحلال یک یا هر دو مجلس تا تشکیل مجلس جدید و انتخاب نایب السلطنه امور نیابت سلطنت موقتا به عهده هیأت مذکور در اصل چهل و یکم خواهد بود.

پادشاه می تواند در موقع مسافرت و در غیاب خود شورائی برای اداره امور سلطنت انتخاب و یا نایب السلطنه تعیین کند که با مشاوره شورای مزبور امور سلطنت را موقتا برای مدت مسافرت و در غیاب پادشاه انجام دهد .

***[اصل چهل و دویم منسوخ -** هرگاه دوره وکالت وکلای هر دو یا یکی از مجلسین در زمان حیات پادشاه منقضی شده باشد و وکلای جدید در موقع رحلت پادشاه هنوز معین نشده باشند وکلای سابق حاضر و مجلسین منعقد می شود].

اصل چهل و سیم: شخص پادشاه نمی تواند بدون تصویب و رضای مجلس شورای ملی و مجلس سنا متصدی امور مملکت دیگری شود .

اصل چهل و چهارم: شخص پادشاه از مسئولیت مبری است وزراء دولت در هرگونه امور مسئول مجلسین هستند .

اصل چهل و پنجم: کلیه قوانین و دستخط های پادشاه در امور مملکتی وقتی اجراء می شود که به امضای وزیر مسئول رسیده باشد و مسئول صحت مدلول آن فرمان و دستخط همان وزیر است .

اصل چهل و ششم: عزل و نصب وزراء به موجب فرمان همایون پادشاه است.

اصل چهل و هفتم: اعطای درجات نظامی و نشان و امتیازات افتخاری با مراعات قانون مختص شخص پادشاه است.

اصل چهل و هشتم: انتخاب مامورین رئیسه دوائر دولتی از داخله و خارجه با تصویب وزیر مسئول از حقوق پادشاه است مگر در مواقعی که قانون استثناء نموده باشد ولی تعیین سایر مامورین راجع به پادشاه نیست مگر در مواردی که قانون تصریح می کند .

***اصل چهل و نهم:** صدور فرامین و احکام برای اجرای قوانین از حقوق پادشاه است بدون این که هرگز اجرای آن قوانین را تعویق یا توقیف نمایند. در قوانین راجع به امور مالیه مملکت که از مختصات مجلس شورای ملی است چنانچه علیحضرت پادشاه تجدید نظری را لازم بدانند برای رسیدگی مجدد به مجلس شورای ملی ارجاع می نمایند. در صورتی که مجلس شورای ملی به اکثریت سه ربع از حاضرین در مرکز نظر سابق مجلس را تایید نمود علیحضرت شاهنشاه قانون را توشیح خواهند فرمود .

*[اصل چهل و نهم متمم در جلسه روز پنجشنبه ۲۶ اردیبهشت ماه ۱۳۳۶ شمسی به تصویب مجلس واحد که طبق قسمت اخیر اصل الحاقی به متمم قانون اساسی از مجلس سنا و شورای ملی تشکیل شده بود رسیده است.]

اصل چهل و نهم (منسوخ) صدور فرامین و احکام برای اجرای قوانین از حقوق پادشاه است بدون این که هرگز اجرای آن قوانین را تعویق یا توقف نماید.]

اصل پنجاهم: فرمانفرمایی کل قشون بری و بحری با شخص پادشاه است .

اصل پنجاه و یکم: اعلان جنگ و عقد صلح با پادشاه است .

اصل پنجاه و دویم: عهدنامه هائی که مطابق اصل بیست و چهارم قانون اساسی مورخه چهاردهم ذیقعدة یک هزار و سیصد و بیست و چهار استتار آنها لازم باشد بعد از رفع محطور همین که منافع و امنیت مملکتی اقتضاء نمود با توضیحات لازمه باید از طرف پادشاه به مجلس شورای ملی و سنا اظهار شود.

اصل پنجاه و سیم: فصول مخفیة هیچ عهدنامه مبطل فصول آشکار آن عهدنامه نخواهد بود.

اصل پنجاه و چهارم: پادشاه می تواند مجلس شورای ملی و مجلس سنا را به طور فوق العاده امر به انعقاد فرماید .

اصل پنجاه و پنجم: صرب سکه با موافقت قانون بنام پادشاه است.

اصل پنجاه و ششم: مخارج و مصارف دستگاه سلطنتی باید قانونا معین باشد .

اصل پنجاه و هفتم: اختیارات و اقتدارات سلطنتی فقط همان است که در قوانین مشروطیت حاضره تصریح شده .

راجع به وزراء

اصل پنجاه و هشتم: هیچ کس نمی تواند به مقام وزارت برسد مگر آن که مسلمان و ایرانی الاصل و تبعه ایران باشد .

اصل پنجاه و نهم: شاهزادگان طبقه اولی یعنی پسر و برادر و عموی پادشاه عصر نمی تواند به وزارت منتخب شوند .

اصل شصتم: وزراء مسئول مجلسین هستند و در هر مورد که از طرف یکی از مجلس احضار شوند باید حاضر گردند و نسبت به اموری که محول به آنهاست حدود مسئولیت خود را منظور دارند.

اصل شصت و یکم: وزراء علاوه بر این که به تنهایی مسئول مشاغل مختصه وزارت خود هستند به هیات اتفاق نیز در کلیات امور در مقابل مجلسین مسئول و ضامن اعمال یکدیگرند.

اصل شصت و دویم: عده وزراء را برحسب اقتضاء قانون معین خواهد کرد.

اصل شصت و سیم: لقب وزارت افتخاری به کلی موقوف است .

اصل شصت و چهارم: وزراء نمی توانند احکام شفاهی یا کتبی پادشاه را مستمسک قرار داده سلب مسئولیت از خودشان بنمایند.

اصل شصت و پنجم: مجلس شورای ملی یا سنا می توانند وزراء را در تحت موءاخذه و محاکمه درآورند .

اصل شصت و ششم: مسئولیت وزراء و سیاستی را که راجع به آنها می شود قانون معین خواهد نمود .

اصل شصت و هفتم: در صورتی که مجلس شورای ملی یا مجلس سنا به اکثریت تامه عدم رضایت خود را از هیات وزراء یا وزیری اظهار نمایند آن هیات یا آن وزیر از مقام وزارت منعزل می شود.

اصل شصت و هشتم: وزراء موظفاً نمی توانند خدمت دیگر غیر از شغل خودشان در عهده گیرند .

اصل شصت و نهم: مجلس شورای ملی یا مجلس سنا تقصیر وزراء را در محضر دیوانخانه تمیز عنوان خواهند نمود دیوانخانه مزبوره با حضور تمام اعضاء مجلس محاکمات دائره خود محاکمه خواهد کرد مگر وقتی که به موجب قانون اتهام و اقامه دعوی از دائره ادارات دولتی مرجوعه به شخص وزیر خارج و راجع به خود وزیر باشد. تنبیه: مادامی که محکمه تمیز تشکیل نیافته است هیاتی منتخب از اعضاء مجلسین به عده متساوی نایب مناب محکمه تمیز خواهد شد.

اصل هفتادم: تعیین تقصیر و مجازات و اراده بر وزراء در موقعی که مورد اتهام مجلس شورای ملی یا مجلس سنا شوند و یا در امور اداره خود دچار اتهامات شخصی مدعیان گردند منوط به قانون مخصوص خواهد بود .

اقتدارات محاکمات

اصل هفتاد و یکم: دیوان عدالت عظمی و محاکم عدلیه مرجع رسمی تظلمات عمومی هستند و قضاوت در امور شرعیه با عدول مجتهدین جامع الشرايط است .

اصل هفتاد و دویم: منازعات راجعه به حقوق سیاسیه مربوط به محاکم عدلیه است مگر در مواقعی که قانون استثناء نماید .

اصل هفتاد و سیم: تعیین محاکم عرفیه منوط به حکم قانون است و کسی نمی تواند به هیچ اسم و رسم محکمه برخلاف مقررات قانون تشکیل نماید.

اصل هفتاد و چهارم: هیچ محکمه ممکن نیست منعقد گردد مگر به حکم قانون .

اصل هفتاد و پنجم: در تمام مملکت فقط یک دیوانخانه تمیز برای امور عرفیه دایر خواهد بود آن هم در شهر پایتخت و این دیوانخانه تمیز در هیچ محاکمه ابتدا رسیدگی نمی کند مگر در محاکماتی که راجع به وزراء باشد.

اصل هفتاد و ششم: انعقاد کلیه محاکمات علنی است مگر آنکه علنی بودن آن مخل نظم یا منافی عصمت باشد در این صورت لزوم اخفا را محکمه اعلان می نماید.

اصل هفتاد و هفتم: در ماده تقصیرات سیاسیه و مطبوعات چنان چه محرمانه بودن محاکمه صلاح باشد باید به اتفاق آراء جمیع اعضاء محکمه بشود .

اصل هفتاد و هشتم: احکام صادره از محاکم باید مدلل و موجه محتوی فصول قانونیه که برطبق آنها حکم صادر شده است بوده و علناً قرائت شود .

اصل هفتاد و نهم: در مواد تقصیرات سیاسیه و مطبوعات هیات منصفین در محاکم حاضر خواهند بود.

اصل هشتادم: رؤساء و اعضاء محاکم عدلیه به ترتیبی که قانون عدلیه معین می کند منتخب و به موجب فرمان همایونی منصوب می شوند.

اصل هشتاد و یکم: هیچ حاکم محکمه عدلیه را نمی توان از شغل خود موقتاً یا دائماً بدون محاکمه و ثبوت تقصیر تغییر داد مگر این که خودش استعفاء نماید .

***اصل هشتاد و دویم:** تبدیل ماموریت حاکم محکمه عدلیه ممکن نمی شود مگر به رضای خود او.

*اصل ۸۲ متمم قانون اساسی در دوره هشتم به شرح زیر تفسیر شده است:

قانون تفسیر اصل ۸۲ متمم قانون اساسی

مصوب ۲۶ مرداد ماه ۱۳۱۰ شمسی (کمیسیون قوانین عدلیه)
ماده اول - مقصود از اصل ۸۲ متمم قانون اساسی آنست که هیچ حاکم محکمه عدلیه را نمی توان بدون رضای خود او از شغل قضائی به شغل اداری و یا به صاحب منصبی پارکه منتقل نمود و تبدیل محل ماموریت قضاة با رعایت رتبه آنان مخالف با اصل مذکور نیست .

ماده دوم - ماموریت هیچیک از قضاة و صاحب منصبان پارکه در نقاط بد آب و هوا بیش از سه سال نباید به طول انجامد مگر با رضایت خود مامور .

از تاریخ اختتام ماموریت هر قاضی و صاحب منصب پارکه در نقاط بد آب و هوا تا پنج سال به آن مامور نمی توان در هیچ نقطه بد آب و هوایی ماموریت داد مگر با رضای خود او .

هر یک سال ماموریت اشخاص فوق پس از اجرای این قانون در نقاط بد آب و هوا در موقع ترفیع دوسال محسوب می شود مشروط براین که لااقل دوسال تمام در نقاط مذکوره ماموریت داشته باشد .

تبصره - نقاط بد آب و هوای مذکور در این ماده بموجب نظامنامه وزارت عدلیه معین خواهد شد .

ماده سوم - قضاتی که با رعایت ماده اول این قانون محل ماموریت آنها تبدیل شده و از قبول ماموریت امتناع نمایند متمد محسوب و در محکمه انتظامی تعقیب و مطابق نظامنامه های وزارت عدلیه مجازات خواهند شد .

ماده چهارم - نسبت به فارغ التحصیل های کلاس قضائی دوره اول شرط دوم ماده اول قانون استخدام قضاة و صاحب منصبان پارکه مصوب ۲۸ اسفندماه ۱۳۰۶ لازم الرعایه نیست .

ماده پنجم - این قانون از ۱۵ شهریور ماه ۱۳۱۰ به موقع اجرا گذارده می شود .

*این تفسیر به موجب لایحه قانونی ۱۳۳۱/۶/۲۹ و قانون متمم سازمان دادگستری مصوب ۱۳۳۶/۶/۱۷ لغو شده است .

*این اصل به موجب تصمیم مورخ ۱۸ اردیبهشت ماه ۱۳۲۸ مجلس موسسان به متمم قانون اساسی الحاق شده است .

اصل هشتماد و سیم : تعیین شخص مدعی عموم با تصویب حاکم شرع در عهده پادشاه است .

اصل هشتماد و چهارم : مقرری اعضای محاکم عدلیه به موجب قانون معین خواهد شد .

اصل هشتماد و پنجم : روسای محاکم عدلیه نمی توانند قبول خدمات موظفه دولتی را بنمایند مگر این که آن خدمت را مجاناً برعهده گیرند و مخالف قانون هم نباشد .

اصل هشتماد و ششم : در هر کرسی ایالتی یک محکمه استیناف برای امور عدلیه مقرر خواهد شد به ترتیبی که در قوانین عدلیه مصرح است .

اصل هشتماد و هفتم : محاکم نظامی موافق قوانین مخصوصه در تمام مملکت تاسیس خواهد شد .

اصل هشتماد و هشتم : حکمیت منازعه در حدود ادارات و مشاغل دولتی به موجب مقررات قانون به محکمه تمیز راجع است .

اصل هشتاد و نهم: دیوانخانه عدلیه و محکمه ها وقتي احکام و نظامنامه هاي عمومي و ايالتي و ولايتي و بلدي را مجري خواهند داشت که آنها مطابق با قانون باشند .

در خصوص انجمن هاي ايالتي و ولايتي

اصل نودم: در تمام ممالک محروسه انجمن هاي ايالتي و ولايتي به موجب نظامنامه مخصوص مرتب مي شود و قوانين اساسيه آن انجمن ها از اين قرار است .

اصل نود و يکم: اعضاي انجمن هاي ايالتي و ولايتي بلاواسطه از طرف اهالي انتخاب مي شوند مطابق نظامنامه انجمن هاي ايالتي و ولايتي.

اصل نود و دوم: انجمن هاي ايالتي و ولايتي اختيار نظارت تامه در اصلاحات راجعه به منافع عامه دارند با رعايت حدود قوانين مقرر ه .

اصل نود و سيم: صورت خرج و دخل ايالات و ولايات از هر فبيل به توسط انجمن هاي ايالتي و ولايتي طبع و نشر مي شود .

در خصوص ماليه

اصل نود و چهارم: هيچ قسم ماليات برقرار نمي شود مگر به حکم قانون .

فصل نود و پنجم: مواردی را که از دادن مالیات معاف توانند شد قانون مشخص خواهد نمود.

اصل نود و ششم: ميزان ماليات را همه ساله مجلس شوراي ملي به اکثریت تصویب و معين خواهد نمود.

اصل نود و هفتم: در مواد مالياتي هيچ تفاوت و امتيازي فيما بين افراد ملت گذارده نخواهد شد.

اصل نود و هشتم: تخفيف و معافيت از ماليات منوط به قانون مخصوص است.

اصل نود و نهم: غير از واقعي که قانون صراحتا مستثني مي دارد به هيچ عنوان از اهالي چيزي مطالبه نمي شود مگر به اسم ماليات مملکتي و ايالتي و ولايتي و بلدي .

اصل صدم: هيچ مرسوم و انعامي به خزينه دولت حواله نمي شود مگر به موجب قانون .

اصل صد و يکم: اعضاي ديوان محاسبات را مجلس شوراي ملي براي مدتي که به موجب قانون مقرر مي شود تعيين خواهد نمود.

اصل صد و دوم: ديوان محاسبات مامور به معاينه و تفکيک محاسبات اداره ماليه و تفریغ حساب کلیه محاسبين خزانه است و مخصوصا مواظب است که هيچیک از فقرات مخارج معينه در بودجه از ميزان مقرر تجاوز ننموده تغيير و تبديل نپذيرد و هر وجهي در محل خود به مصرف برسد و همچنين معاينه و تفکيک محاسبه مختلفه کلیه ادارات دولتي را نموده اوراق سند خرج محاسبات را جمع آوري خواهد کرد و صورت کلیه محاسبات مملکتي را بايد به انضمام ملاحظات خود تسليم مجلس شوراي ملي نمايد .

اصل صد و سيم: ترتیب و تنظيم و اداره ديوان به موجب قانون است .

قشون

اصل صد و چهارم: ترتیب گرفتن قشون را قانون معین می نماید تکالیف و حقوق اهل نظام و ترقی در مناصب به موجب قانون است .

اصل صد و پنجم: مخارج نظامی هر ساله از طرف مجلس شورای ملی تصویب می شود.

اصل صد و ششم: هیچ قشون نظامی خارجه به خدمت دولت قبول نمی شود و در نقطه ای از نقاط مملکت نمی تواند اقامت و یا عبور کند مگر به موجب قانون.

اصل صد و هفتم: حقوق و مناصب و شئون اهل نظام سلب نمی شد مگر به موجب قانون .

سواد دستخط مبارک همایونی

بسمه تبارک و تعالی

متمم نظامنامه اساسی ملاحظه شد تماماً صحیح است و شخص همایون ما انشاءالله جافظ و ناظر کلیه آن خواهیم بود اعقاب و اولاد ما هم انشاء الله مقوی این اصول و اساس مقدس خواهند بود.

29 شعبان قوی نیل ۱۳۲۵ در قصر سلطنتی تهران

*اصل الحاقی به متمم قانون اساسی

در هر موقعی که مجلس شورای ملی و مجلس سنا هر یک جداگانه خواه مستقلاً خواه نظر پیشنهاد دولت لزوم تجدید نظر در یک یا چند اصل معین از قانون اساسی یا متمم آنرا به اکثریت دوثلث کلیه اعضاء خود تصویب نمایند و اعلیحضرت همایون شاهنشاهی نیز نظر مجلسین را تایید فرمایند فرمان همایونی برای تشکیل مجلس موسسان و انتخابات اعضاء آن صادر می شود .

مجلس موسسان مرکب خواهد بود از عده ای که مساوی باشد با مجموع عده قانونی اعضاء مجلس شورای ملی و مجلس سنا. انتخابات مجلس موسسان طبق قانونی که به تصویب مجلسین خواهد رسید به عمل خواهد آمد. اختیارات مجلس مزبور محدود خواهد بود به تجدید نظر در همان اصل یا اصول به خصوصی که مورد رای مجلسین و تایید اعلیحضرت همایون شاهنشاهی بوده است .

تصمیمات مجلس موسسان به اکثریت دوثلث آراء کلیه اعضاء اتخاذ و پس از موافقت اعلیحضرت همایون شاهنشاهی معتبر و مجری خواهد بود .

این اصل شامل هیچیک از اصول قانون اساسی و متمم آن که مربوط به دین مقدس اسلام و مذهب رسمی کشور که طریقه حقه جعفریه اثنی عشریه می باشد و احکام آن و یا مربوط به سلطنت مشروطه ایران است نمی گردد و اصول مزبور الی الابد غیر قابل تغییر است .

در مورد اصول چهار و پنج و شش و هفت قانون اساسی و تفسیر مربوط به اصل هفتم و همچنین در اصل هشت قانون اساسی و اصل چهل و نه متمم آن با توجه به سابقه و قوانینی که نسبت به بعضی از این اصول وضع شده است یکبار مجلس شورای ملی و مجلس سنا که پس از تصویب این اصل منعقد خواهند شد بلافاصله پس از رسمیت یافتن مجلسین در اصول مزبور تجدید نظر خواهند نمود و برای این منظور مجلس واحدی تحت ریاست رئیس مجلس سنا تشکیل داده و اصلاحات لازم را به اکثریت دوثلث آراء کلیه اعضاء مجلسین به عمل خواهد آورد تا پس از آن که از طرف اعلیحضرت همایون شاهنشاهی تایید گردید به صحنه ملوکانه موشح شده معتبر و مجری خواهد بود.

منبع: بنیاد مطالعات ایران

<http://fis-iran.org/fa/resources/legaldoc/iranconstitution>